

Edebiyatımızda “Mektup” Türü ile İlgili Başlıca Çalışmalar

Ali DONBAY *

ÖZ

Mektup, bir anlatım biçimi olmanın yanı sıra aynı zamanda bir edebî türdür. Yazılış itibarıyla mektuplar, resmî ve özel olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Resmî mektuplar, kamu veya özel sektör arasında veya kendi içlerinde yapılan yazışmalardır. Özel mektuplar ise aile, eş, dost, akraba, yakın arkadaş ve meslektaşlar arasında yazılır. Tarihî, siyasî, felsefî, ahlakî, estetik, dinî, edebî... pek çok konuda kaleme alınan ve yazıldıkları döneme ışık tutan özel mektupları bütünüyle toplayıp tasnif etmek zordur, ancak bunların önemli arşiv belgeleri olduğu muhakkaktır. Edebî mektuplar, çoğu kez mektup biçiminde yazılmış eleştiri, makale, deneme, günlük ve anı niteliğindeki yazılardır. Bir anlatım tekniği olarak hikaye ve roman-da da kullanılan mektup, şiir dahil, diğer edebî türlere daima sızan, karışan bir özelliğe sahiptir. Gerek bunlar üzerinde yapılan akademik, tenkitli-mukayeseli araştırmaların ve gerekse yeni-popüler mektup yayımlarının çokluğu karşısında, dağınık materyali genel bir bakış açısıyla da olsa sınıflandırmak, daha geniş okumalara zemin hazırlamak bakımından faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, edebî tür, mektup, edebî mektuplar.

ABSTRACT

Major Studies on Letter as a Literary Genre in Turkish Literature

Aside from being a manner of expression, letter is a literary genre. There are two types of letters. One is private and the other one is official letters. Official letters come out of the correspondences between public and private sectors or within the same sectors. On the other hand private letters are the products of the correspondences between family members, relatives, friends, colleagues etc. Even though it is difficult to categorize all the letters written on history, politics, philosophy, ethics, aesthetics, religion and literature which can shed light on the era in which they are written, they are obviously great archival documents.

* Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, DENİZLİ, e-posta: adonbay@pau.edu.tr

Literary letters are articles, critiques, essays, diaries and memoirs that are most of the time written in the form of a letter. As a literary genre letters have the characteristic of leaking into other literary genres such as stories, novels and even poetry. Despite the hardship of categorization of such thematically scattered letters, the multitude of academic and critical researches on them creates a better and wider ground for new readings.

Key Words: Literature, literary genre, letter, literary letters.

Giriş

Mektup, bir anlatım biçimi olmanın yanı sıra aynı zamanda bir edebî türdür. Başka birisiyle haberleşmek, ona bir maksadı bildirmek, birbirinden uzakta bulunan kimseler arasında olayları duyurmak veya ayrı düşmüş kişilerin duygu, düşünce ve isteklerini birbirlerine taşıyıp anlaşmalarını sağlamak amacıyla kaleme alınan ve genellikle zarfa konularak uzak, yakın kişi, kurum, kuruluş veya topluluğa postayla gönderilen imzalanmış kâğıt anlamına gelir. Arapçadan dilimize giren ve yaygın biçimde kullanılan “mektûb” kelimesinin Farsça ve Türkçedeki karşılıkları “nâme” ve “betik (bitig)”dir.

Yazının bulunduğu tarihe kadar çıkabilen en eski edebiyat türlerinden biri olan mektubun eldeki en eski örnekleri, MÖ XV. XIV. yüzyıllara ait, Mısır firavunlarının diplomatik mektupları ile Hitit krallarının Hattuşa (Boğazköy) arşivinde bulunan mektuplarıdır. Bu itibarla mektup için, en eski yazılı haberleşme, konuşma aracıdır, denilebilir.

Mektup, genellikle iki kişi veya taraf arasında teati edildiği için, gizlilik unsuru taşır. Ancak, taraf ya da kişilerden biri, karşılıklı anlaşma olsun veya olmasın mektubu açıklayabilir ve hatta bunu “açık mektup” biçiminde yayınlatabilir. Bir mektup çeşidi olarak açık mektubun tek özelliği, basın aracılığıyla ilgiliye veya ilgililere bildirilmesidir. Genellikle mağduriyet bildirmek veya şikâyet etmek için yazılan açık mektupların amacı, özel yollarla çözülemeyen sorunları kamuyla paylaşarak ve kamuoyunun desteğini alarak, geleceğe ve tarihe mal etmektir. Bunlar, “Aziz Türk Milletine Açık Mektup” gibi başlıklarla yayınlanırlar.

Mektuplar, genel olarak “özel” ve “resmî” olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Resmî mektuplar, kamu veya özel sektör birimleri arasında veya kendi içlerinde yapılan yazışmalardır. Davet, taziye, kutlama gibi yazılar da, daha çok şahsa hitaben yazılmış, ancak resmî mesafe ve ciddiyetin korunduğu kısa ve özlü mektuplar olarak kabul edilebilir. Bunlar, doğrudan iş üretmek için değil; protokol nezaketine dayalı olarak, haberleşmek amacıyla yazılırlar. Asıl resmî mektuplar, resmî (official) kelimesinin anlamına da uygun olmak

üzere sipariş, alım-satım, nakil, alacak-verecek, tavsiye ve başvuru gibi konularda gerçek ve tüzel kişiler arasında teati edilen mektuplardır. Özel mektuplar ise aile, eş, dost, akraba, yakın arkadaş ve meslektaşlar arasında yazılır. Bunlar tarihî, siyasî, felsefî, ahlakî, estetik, dinî, edebî... pek çok konuda kaleme alınırlar ve yazıldıkları dönemin adeta aynasıdır. Büyük bir koleksiyon oluşturan özel mektupları bütünüyle toplayıp tasnif etmek zordur, ancak bunların önemli arşiv malzemeleri olduğu muhakkaktır.

Tarihî ve siyasî mektuplar, önemli tarihî şahsiyetlere ait olanlardır. Anlatımlarındaki ciddiyet ve yazılış tekniği dolayısıyla resmî mektup olarak da kabul edilirler: Napolyon’un mektupları, Yavuz ile Şah İsmail’in yazışmaları, Şehzade Beyazıt’la babası Kanuni Sultan Süleyman arasındaki karşılıklı manzum mektuplar, Kanuni’nin Fransa Kralı Françesko’ya yolladığı Nâme-yi Hümayun ve -Ebüzziya’nın Numûne-i Edebiyat-ı Osmaniye’sindeki-Mehmet Hakkı Paşa’nın Silivri Şer’î Hakimi’ne yazdığı mektup gibi devlet adamlarının mevkidaşlarına ve muhataplarına hitaben yazdıkları mektuplar bu türe örnek olarak verilebilir. Bunlara, tamimleri (genelgeleri) ve emirleri de dahil etmek mümkündür: Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’taki mektupları, emirleri gibi.

Felsefî mektuplar, filozofların belli bir tartışma ve savunma konusunda, başka filozoflara hitaben yazdıkları mektuplardır. Eflatun’un (Mektuplar), Seneca’nın (Lucilius’a Mektuplar, Türkçede: Ahlaki Mektuplar-Epistulae Morales I-XX), Epikür’ün (Üç Mektup) ve Descartes’in (Ahlak Üzerine Mektuplar), felsefe, ahlak ve estetiğe dair yazdıkları mektuplar ile Herder’in (İnsanlığın Gelişimi Üstüne Mektuplar), Schiller’in (İnsanın Estetik Terbiyesi Üzerine Mektuplar) ve Diderot’nun (Körler Hakkında Mektup: Görenlerin Yararına) mektupları bu kategoriye girer. Aynı listeye Varro, Horatius (Onu örnek alan İspanyol Garcilaso de la Vega ve İngiliz Johnson), Petrarca, Ariosto, Marot, Ronsard, La Fontaine, Boileau, Voltaire, Alexandre Pope, W. H. Auden (Lord Byron’a Mektup), Martin Heidegger (Hümanizm Üzerine Mektup) gibi yazarların mektuplarını da ekleyebiliriz.

Dinî mektuplar için en iyi örnekler ise, İslam Peygamberi Hz. Muhammed (S.A.V.)’in bizzat kendisinin yazdığı veya kâtiplerine yazdırarak gayr-i müslim hükümdarlara gönderdiği davet mektuplarıdır. (Yeni baskıları: Selami Münir Yurdatap, 1948). Bu çerçevede Mevlâna’nın Mektupları (Ahmet Remzi Akyürek, 1937; Abdülbaki Gölpınarlı, 1963) gibi tasavvufî mektuplara da yer vermek gerekir. Ayrıca, Hristiyan Orta Çağ’ında patristiklerin birbirlerine gönderdikleri ecclesiastique mektuplar da, kilise ve din tarihi açısından önemlidir. Rönesans döneminden itibaren Erasmus, More, Campanella gibi düşünürlerin aralarındaki yazışmalar da bu kategoriye girebilir. Zaten,

Hristiyan Orta Çağı –tıpkı Arapça zeminindeki İslam dünyası gibi– Latince ile sınır aşan bir kültürel ve dinî birliktelik özelliği gösterir. Aziz Augustinus, Fénelon gibi kilise babaları/yazarların öğüt mektuplarıyla Boligbroke, Rousseau (Temsiller Üzerine d’Alembert’e Mektup) ve Albert Camus (Bir Alman Dosta Mektuplar) gibi düşünürlerin mektupları bir bakıma siyasî, ahlakî, dinî ve ideolojik seslenmeye ve hatta vaaza, nasihat, öğüt vermeye dönüşmüştür.

1. Bir ‘Edebî Tür’ Olarak Mektup

Edebî mektuplar, çoğu kez mektup biçimiyle yazılmış makale, deneme, eleştiri, anı ve günlük niteliğindeki yazılardır. Mektubun bir edebiyat türü sayılması, daha çok kompozisyon ve üslûp nitelikleri bakımındandır. (Özkırımlı 2004: 885). Ancak, anlatım bozuklukları ve imlâ yanlışlarıyla rastgele kaleme alınmış gibi görünen edebî mektuplar dahi büyük değer taşırlar. Aslında, sıradan yazışmalar edebî mektupların çeşnisini artırır.

Mektup türünün temel niteliği tabîliğidir; içtenlik, canlılık gibi özellikler de mektupların edebî değerini sağlar. Şinasi’nin, Paris’ten İstanbul’daki annesine gönderdiği –bir insanın annesine yazılabileceği mektupların en güzel örneklerinden biri olan– ünlü mektubu, Ebüzziya Tefik’in Nümûne-i Edebiyat-ı Osmaniye’sinde yayımlandığı zaman, eski belâgatten yana olanların alay konusu olmuş, yüksek, orta ve adi diye ayırdıkları üslup çeşitlerinden adi olana örnek gösterilmiştir. (Özön 1941: 371). Hatta, Hacı İbrahim Efendi, “çocukların bile yazabileceği bu mektubun yazarın büyüklüğüne işaret etmeyeceğini” söyleyerek küçümser. Oysa bir Türkün annesine yazdığı ilk mektup sayılabilecek bu örnek, Türkçesindeki sadelik ve ifadesindeki samimiyet ile hayli dikkat çekicidir.

2. Mektubun Batı’daki Gelişme Çizgisi

Mektubun Batı’daki ilk örnekleri eski Yunan edebiyatında görülür. Bir edebiyat türü olarak da özellikle Latin edebiyatında büyük bir gelişme kaydeder. Bu alanda yazarların başlıcaları, nazımda Horatius, nesirde Cicero gibi şair ve yazarlardır. Rönesans’tan bu yana, Avrupa’da çeşitli ülkelerde, öncelikle İtalya, Fransa, İngiltere ve Almanya’da bu türün yaygınlaştığı görülür. Özellikle Fransa’da XVII. ve XVIII. yüzyıllarda mektup türü büyük bir gelişme göstermiştir. O kadar ki, yalnız mektup türünde yazan Mme de Sévigné gibi yazarlar bile yetişmiştir. (Kudret 1980: 345). Bu türün en önemli yazarları, Fransız edebiyatında Mme de Sévigné (1626-1696), Voltaire (1694-1778), Jean Jacques Rousseau (1712-1778), Denis Diderot (1713-1784); İngiliz edebiyatında Türkiye Mektupları’yla Lady Mary Wortley Montague (1689-1762); Alman edebiyatında da Çağdaş Edebiyat Üstüne Mektuplar adlı eseriyle Gotthold E. Lessing (1729-1781)’dir. Batı edebiyatında bir

anlatım unsuru olarak mektuptan diğer türlerde de yararlanılmıştır. Bunun romandaki ilk örneği olarak 1699'da yazılan Portekiz Mektupları (Lettres Portugaises) gösterilir. Montesquieu'nun 1721 tarihli İran Mektupları (Lettres Persanes)'nin de dahil edildiği bu kategoriye, Samuel Richardson'ın Pamela (1740) ve Clarissa Harlow (1748) adlı iki romanı ile Goethe'nin Genç Werther'in Acıları (1774)'ni ve Balzac'ın İki Yeni Gelinin Hatıraları (1840)'ni da almak gerekir.

3. Türk Edebiyatında İlk Mektuplar

Mektup türünün Türk edebiyatında hayli uzun bir geçmişi vardır. Doğu Türkistan'da ele geçen Uygurca metinler arasında, biri yola çıkarılan kervan dolayısıyla gönderilmiş, diğeri yaşlı bir babanın kendisinden uzakta yaşayan oğluna yazdığı özel mektuplar da bulunmaktadır. Anadolu sahasında derlenmiş, eski nesrin birer örneği olan münşeât mecmualarında mektuplara da yer verilmiştir. Yazıldıkları dönemin nesir dilindeki özelliklerini aksettirmek bakımından pek azı değer taşıyan bu derlemelerin en eskisi Feridun Bey'e ait Münşeâtü's-Selâtin'dir. Fatih dönemine ait bir münşeât mecmuasında bulunan mektuplardaki hitap şekilleri, secili anlatım ve ifadeyi süsleyen manzum parçalar dikkat çekicidir. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 1986: 234). Fuzuli, Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi'ye yazdığı ünlü “Şikâyetnâme”siyle eski edebiyatın ilgi çekici bir mektup örneğini verir. Veysî ve Nergisî'nin münşeât mecmualarında, kısa anlatım yerine söz sanatlarına değer veren, çok süslü ve ağır bir dille yazılmış mektuplar da yer alır.

4. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e

Tanzimat döneminde Şinasi'nin öncülüğünde gelişen yeni nesir anlayışı mektup türünde de kendini gösterir, süslü anlatım tarzından uzaklaşarak, daha düz ve yalın bir anlatım kullanılmaya başlanır ve Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine kadar yazılan bütün mektuplarda sanat kaygısından uzak, yapmacıksız, doğal bir anlatım tarzı esas kabul edilir.

Mektupların kitap bütünlüğü içinde toparlanarak okuyucuya sunulması, Tanzimat'tan sonra yeni bir edebiyat anlayışının yerleşmesine büyük katkıda bulunmuştur. Akif Paşa'nın mektupları, Münşeât-ı Elhac Akif Efendi (1843) ve Muharrerât-ı Husûsiye-i Akif Paşa (1884) adlı iki eserde toplanmıştır. İlki daha çok Akif Paşa'nın Mabeyn'e gönderdiği resmî yazılardan meydana gelir; diğeri ise sürgün edildikten sonra çektiği sıkıntıları anlattığı ve merhamet dilediği mektuplardır. Dönemin en çok mektubu bulunan edebiyatçılarından biri Namık Kemal'dir. Onun bütün yazışmaları Fevziye Abdullah Tansel tarafından Namık Kemal'in Mektupları (C.I-IV, 1967-1986) adıyla yayınlanmış; yine aynı yazar tarafından Namık Kemal ve Abdülhak

Hamid: Hususî Mektuplarına Göre (1949) adıyla bir başka çalışma daha yapılmıştır. Eski-yeni tartışmalarının kuvvetle hüküm sürdüğü Tanzimat yıllarında, Muallim Naci de mektuplarını bir kitapta toplayarak Mektuplarım (1888) adı altında bizzat bastırılmış, Abdülhak Hamit'in Mektuplar (1918)'i da Süleyman Nazif tarafından hazırlanarak kitap halinde neşredilmiştir.

II. Meşrutiyet'ten sonra açık mektupların da yayımlandığı görülür: Abdullah Cevdet'in Hadd-i Te'dib ve Ahmed Rıza Bey'e Açık Mektup (1912) ve Aka Gündüz'ün Gazi Muhtar Paşa Hazretlerine Açık Mektup (1332/1913)... Bu dönemde Safveti Ziya'nın Hanım Mektupları (1913) ve Ahmet Rasim'in İlaveli Hazine-i Mekâtib yahûd Mükemmel Münşeât (1331/1915) gibi değişik ve önemli çalışmaları yayımlandığı gibi, Milli Edebiyat döneminden Cumhuriyet'e geçerken mektup türüne 4 ayrı eseriyle hizmet eden Raif Necdet [Kestelli] gibi yazarların da yetiştiği görülür: Fikrî ve Ahlakî Mektuplar (1328), Hayat ve Mektuplar I-II (1925), Yeni Mektup Numuneleri (1925) ve Talebe Mektupları (1927). Halide Nusret [Zorlutuna]'ın Hanım Mektupları (1342/1923) da yine Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanır.

Kısaca, Servet-i Fünûn'dan Fecr-i Âti'ye, Millî Edebiyat'tan Cumhuriyet devrine, edebiyatımızın her döneminde mektup, diğer bir ifadeyle mektuplaşma, her şeyden önce bir zevk ve alışkanlık olarak edebiyatçılar arasında yaygınlaşmıştır. Şairler ve yazarlar, sanat ve edebiyat yolunda nasıl ilerlediklerini, eserlerini nasıl hazırlayıp ortaya koyduklarını çeşitli vesilelerle yazdıkları mektuplarda anlattıkları gibi, bu yazışmalarda özel hayatlarını aydınlatan, yaptıkları işlerin sır perdelerini aralayan bilgiler de verirler. Bütün bunlar, edebiyat tarihçileri, edebiyat araştırmacıları ve eleştirmenlerin ve hatta okuyucuların mektup türüne duydukları ilgiyi arttıran nedenlerin başında gelir. Böylece Tevfik Fikret'ten Ahmet Haşim'e, Ziya Gökalp'dan Yahya Kemal'e, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Cahit Sıtkı Tarancı'ya ve Sait Faik Abasıyanık'a varıncaya değin, yenilik edebiyatımızın her dönemine mensup, pek çok şair ve yazarın bilinen, bilinmeyen veya dağınık bir halde duran mektupları gün ışığına çıkarılmaya başlanır.

5. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminde mektup türü ile ilgili yapılan çalışmaları birkaç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki tanınmış edebiyatçıların kitap bütünlüğünde bir araya getirilen mektupları, diğerleri ise akademik araştırmalar ve yabancı dillerden yapılan çevirilerdir. İlk gruba şu eserleri dahil etmek mümkündür: Ali Nüzhet Göksel, Ziya Gökalp'ın Malta Mektupları (1931), İbrahim Alaattin Gövsa, Nazif'ten Hamid'e Ahiretten Mektuplar (1932), İbrahim Alaattin Gövsa, Süleyman Nazif, Hayatı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Nükteleri (1933), Orhan Seyfi Orhon, Maarif

Vekili Hasan Âli Yücel'e Açık Mektup (1944), Hüseyin Siret Özsever, Bir Mektubun Cevabı ve Hüseyin Avni Ulaş (1948), Orhan Seyfi Orhon, Gençlere Açık Mektup (1951), Namdar Rahmi Karatay, Paris Mektupları (1952), Ali Nüzhet Göksel, Ziya Gökalp'ın Neşredilmemiş Yedi Eseri ve Aile Mektupları (1956), Hasan Âli Yücel, Kıbrıs Mektupları (1957), Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya'ya Mektuplar (1957), Nurullah Ataç, Okuruma Mektuplar (1958), Hasan Âli Yücel, İngiltere Mektupları (1958), Necdet Sançar, Afşın'a Mektuplar (1963), Ziya Gökalp, Limni ve Malta Mektupları (1965), Mahmut Makal, Ötelerin Havası: İngiltere'den Köylüye Mektuplar (1965), Necip Fazıl Kısakürek, Tanrı Kulundan Dinlediklerim (1968), Nazım Hikmet, Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar (1968), Nazım Hikmet, Oğlum, Canım, Evladım, Memedim: Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar (1968), Nazım Hikmet, Bursa Cezaevinden Vâ-Nû'lara Mektuplar (1970), Peyami Safa, Kızıl Çocuğa Mektuplar (2.bs.1971), Yaşar Nabi, Dost Mektuplar (1972), Memet Fuat, Nazım ile Piraye: Mektuplar (1975), Fikret Otyam, Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları (1975), Yahya Kemal, Mektuplar, Makaleler (1977), Kemal Tahir, Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar (1979), Azra Erhat, Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı (1979), Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri:10 Açık Hava Oteli/Konuşmalar, Mektuplar (1980), Bedri Rahmi Eyuboğlu, Kardeş Mektupları (1985), Samiha Ayverdi, Mektuplardan Gelen Ses (1985), Nazım Hikmet, Nazım'ın Bilinmeyen Mektupları [Adalet Cimcoz'a](1986), Sait Faik Abasıyanık, Sevgiliye Mektup (1987), Nazım Hikmet, Piraye'ye Mektuplar I-II (1988), Sait Faik Abasıyanık, Bitmemiş Senfoni/Bitmemiş Hikayeler-Oyunlar-Mektuplar (1989), Hüseyin Nihal Atsız, Atsız'dan Adile Ayda'ya Mektuplar (1988), Bedri Rahmi Eyuboğlu, Yukule-le'ye Mektuplar (1989), Behçet Necatigil, Mektuplar (1989), Kemal Tahir, Notlar/ 1950 Öncesi Şiirler-Ziya İlhan'a Mektuplar (1990), Ayşe Sıtkı İlhan-Doğan Akın, Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları: İki Gözüm Ayşe (1991), Kemal Tahir, Notlar/Mektuplar (1993), Sait Faik Abasıyanık, Sevgiliye Mektup/Hikayeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar (1993), Cemil Meriç, Jurnal II (1993), Behçet Necatigil, Serin Mavi: Behçet Necatigil'den Eşine Mektuplar (1999), Mehmet Hamdi Eyuboğlu, Bedri Rahmi-Eren Eyuboğlu Aşk Mektupları I-II-III (2000-2006).

Yeni Türk edebiyatının gerek Tanzimat ve Servet-i Fünûn, gerekse Millî Edebiyat ve Cumhuriyet, hangi dönemine ait olursa olsun, mektuplar üzerindeki popüler ve akademik araştırmalar okuyucunun bu türe olan ilgisini had safhaya ulaştırmıştır. Edebî mektuplar şair-romancı, yazar-eleştirmen, kadın-erkek, yaşlı-genç, anne-baba-kardeş, sevgili-arkadaş, muhalif, muarız ... kimden kime yazılırsa yazılsın daima merak uyandırmış, daima ilgiyle

okunmuştur. Bunlara özellikle son dönemde mektup tarzında yazılmış şiir, hikaye, roman, anı, deneme, gezi-gözlem yazılarını da eklendiğinde, Türkçede bir "mektup edebiyatı"nın oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu birikimin azımsanmayacak bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bunun için son yıllarda yayımlanan kitaplara bir göz atmak yeterlidir: Bedri Rahmi Eyuboğlu, Kardeş Mektupları (1985), Samiha Ayverdi, Mektuplardan Gelen Ses (1985), Nazım Hikmet, Nazım'ın Bilinmeyen Mektupları [Adalet Cimcoz'a] (1986), Sait Faik Abasıyanık, Sevgiliye Mektup (1987), Nazım Hikmet, Piraye'ye Mektuplar I-II (1988), Sait Faik Abasıyanık, Bitmemiş Senfoni/Bitmemiş Hikayeler-Oyunlar-Mektuplar (1989), Hüseyin Nihal Atsız, Atsız'dan Adile Ayda'ya Mektuplar (1988), Bedri Rahmi Eyuboğlu, Yukule-le'ye Mektuplar (1989), Behçet Necatigil, Mektuplar (1989), Kemal Tahir, Notlar/ 1950 Öncesi Şiirler-Ziya İlhan'a Mektuplar (1990), Sevim Burak, Mach I'dan Mektuplar (1990), Ayşe Sıtkı İlhan-Doğan Akın, Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları: İki Gözüm Ayşe (1991), Salah Birsal, Geceyarısı Mektupları (1991), Enis Batur, Gönderen Enis Batur (1991), Cemal Süreya, On Üç Günün Mektupları (1992), Ahmet Arif, Cemal Süreya'ya Mektuplar (1992), Kemal Tahir, Notlar/ Mektuplar (1993), Sait Faik Abasıyanık, Sevgiliye Mektup/Hikayeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar (1993), Cemil Meriç, Jurnal II (1993), Asiye Hatun, Rüya Mektupları (1994), Aziz Nesin, Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları, I-IV (1994-1995), Aziz Nesin, Aziz Nesin-Tahsin Saraç Mektuplaşmaları (1995), İhsan Kudret-Handan İnci, Cevdet Kudret'e Mektuplar (1995), Cengiz Dağcı, Haluk'un Defterinden ve Londra Mektupları (1996), Alpay Kabacalı, Bedrettin Tuncel'e Mektuplar (1995), Fikret Mualla, Dostlara Mektuplar (1995), Tezer Özlü, Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar (1995), Ataol Behramoğlu, Ataol Behramoğlu'ndan İsmet Özel'e-Genç Bir Şairden Genç Bir Şaire Mektuplar (1995), Canan Yücel Eronat, Yakup Kadri'den Hasan-Âli Yücel'e Mektuplar (1996), İsmail Yergüz, Lüsyen Hanım'dan Abdülhak Hamid'e Aşk Mektupları (1997), Ataol Behramoğlu, Ataol Behramoğlu'ndan Metin Demirtaş'a: Şiirin Kanadında Mektuplar 1970-1995 (1997), Füsun Özbilgen, Sana Tütün ve Tespih Yolluyorum: Semiha Berksoy'un Anıları/ Nazım Hikmet ve Fikret Mualla İle Mektuplaşmaları (1997), Canan Yücel Eronat, Tanpınar'dan Hasan-Âli Yücel'e Mektuplar (1997), Refik Durbaş, Mektup Var İlhami Bekir'den (1997), Abdullah-Gülçin Tanrıninkulu, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri (1998), Yahya Kemal, Pek Sevgili Beybabacığım/Yahya Kemal'den Babasına Kartpostallar (1998), Behçet Necatigil, Serin Mavi: Behçet Necatigil'den Eşine Mektuplar (1999), Tarık Dursun K., Gönderdiğin Mektubu Aldım (1999), Kemal Özer, Sanatçılarla Yazışmalar I (1999), Leyla Neyzi, Küçük Hanımdan Rubu

Asırlık Adama: Nezihe Neyzi'den Oğlu Nezihe Neyzi'ye Mektuplar 1947-1948 (1999), Aziz Nesin, Aziz Nesin-Saliha Scheinhardt: Mektuplar (1999), Aziz Nesin, Aziz Nesin-Meral Çelen Mektuplaşmaları: Dönülmezim, Mecburum, Herşeyim (1999), Mine Alpay Gün, Ranuna'ya Mektuplar (2000), Mehmet Hamdi Eyuboğlu, Bedri Rahmi-Eren Eyuboğlu Aşk Mektupları I-II-III (2000-2006), Belgin Sarmaşık, Attila İlhan'a Edebiyat Dünyasından Mektuplar (2001), Orhan Koloğlu, Büyük Dost Pierre Loti'ye Mektuplar (2001), Yavuz Bülent Bakiler, Arif Nihat Asya'nın Sevgi Mektupları (2001), Hasan Akarsu, Şiirin Kanadlarında/Mektuplar (2001), Mehmet Başaran, Sabahattin Eyuoğlu ve Köy Enstitüleri/Tonguç'a ve Yakınlarına Mektuplarıyla (2001), Bilge Karasu, Halûk'a Mektuplar/Otuz Yılın Yazışmaları (2002), Füzuran Toprak, Mektuplar (2002), Çetin Altan-İshak Reyna, Dünyada Bırakılmış Mektuplar (2002), Abdurrahim Karakoç, Çobandan Mektuplar (2002), Oktay Rifat-Orhan Veli Kanık-Melih Cevdet Anday, Şevket Rado'ya Mektuplar (2002), Füzuran Toprak, Ömer Faruk Toprak: Mektuplar (2002), Nail V. Çakırhan, Canım Halet'çiğim: Üç Hapishaneden Mektuplar (2002), İsmet Binark, Samiha Ayverdi'nin Mektupları (2002), Enis Batur, Mazruf (2003), Nurettin Topçu, Amerikan Mektupları/Düşünen Adam Aranızda (2004), Durusoy Yazan, İsveç Mektupları (2004), Fikret Otyam, Dosttan Gelen Selamsın: Mektuplar, Yazılar 1944-2003 (2004), Abidin Dino, Güzin Dino-Abidin Dino: Mektuplar 1952-1973 (2004), Ece Ayhan, Hoşça Kal: İlhan Berk'e Mektuplar (2004), Mine Kırıkkanat-Donatella Piatti, Carissima Sevgilim (2004), Ziya Gökalp, Hürriyet'e Mektuplar (2005), Hıfzı Topuz, Fikret Mualla: Anılar, Resimler, Mektuplar (2005), Bağış Erten, Mehmet Baydur-Adalet Ağaoğlu: Mektuplaşmalar (2005), Orhan Burian, Mektuplar (2006), Sema Rifat, Selahattin Hilav ve Paris Mektupları (2006), Kemal Özer, Bulgaristan Mektupları: Fahri Erdinç'ten Sanat ve Siyaset Üzerine (2006), Semiha Berksoy, İki Aykırınının Mektupları: Semiha Berksoy-Fikret Mualla (2006), Osman Selim Kocahanoğlu, Sevgili Aliye'm: Maliye Nazırı Cavid Bey'in Hapishane Mektupları ve Savunmaları (2006), Fazlı Ayverdi, [Samiha Ayverdi'den] Hayat Veren Mektuplar (2007), Canan Yücel Eronat, Köy Enstitüleri Dünyasından Hasan Ali Yücel'e Mektuplar (2007), Canan Yücel Eronat, Ertuğul Süvarisi Ali Bey'den Ayşe Hanım'a Mektuplar (2007), M. Melih Güneş, Hasretle/Nazım Hikmet Mektupları (2008), Hasan Kuruyazıcı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler (2008), Yahya Kemal, Gemi Elli Yıldır Sessiz: Özel Mektupları ve Yazışmalarıyla Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal (2008), Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal'den Fuad Bayramoğlu'na (2008), Midhat Bahari Beytur, Pir Aşkına: Mevlevi Şeyhi Midhat Bahari'nin

Mektupları (2009), Yusuf Turan Günaydın, Mehmet Akif'in Mektupları (2009), Seda Arun, Sana Mektuplar/ Özdemir Asaf-Sabahat Selma Tezakın (2010)

6. Mektuplar Üzerinde Yapılan 'Akademik Araştırma ve İncelemeler'

Bir edebiyatçının mektuplarını tenkitli-mukayeseli biçimde yeni yazıya aktarmak ve yayınlanan bu metinler üzerinde edebî-kültürel incelemelerde bulunmak Türk edebiyatı araştırmaları arasında oldukça önem kazanmıştır. Araştırma yöntemi bakımından örnek teşkil eden bu çalışmaların başlıcaları şunlardır: Abdülkadir Karahan, Fuzuli'nin Mektupları (1948), Ömer Faruk Akün, Namık Kemal'in Mektupları (1972), Zeynep Kerman, Tanpınar'ın Mektupları (1974), İnci Enginün, Cahit Sıtkı Tarancı: Evime ve Nihal'e Mektuplar (1989), Zeynep Kerman-İnci Enginün, Mehmet Kaplan-Âli'ye Mektuplar (1992), Önder Göçgün, Hususî Mektuplarına Göre: Ziya Gökalp'ın Hayat Görüşü (1992), İnci Enginün, Abdülhak Hamid'in Mektupları I-II (1995, 1997), Nüket Esen, İki Gözüm, Aziz Kardeşim, Efendim: İmparatorluktan Cumhuriyete Edebiyatçı Mektupları [İzzet Melih'e] (1995), Cemal Kurnaz, Tahir Olgun (Tahirü'l-Mevlevî) Edebî Mektuplar: Divan Edebiyatının Bazı Beyitlerinin İzahına Dair (1995), Cemal Kurnaz-Gülgün Erişen, Çilehane Mektupları: Tahirü'l-Mevlevî'nin Mevlevî Çilesi Hatırat ve Tahassüsâtını Hâvi Olarak Ahmet Remzi Dede'ye Mektuplar (1996), M. Kayahan Özgül, Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar (1996), Abdullah Uçman, Şiir ve Sanat Anlayışı Üzerine Rıza Tevfik'ten Ali İlmî Fânî'ye Bir Mektup (1996), Abdullah Uçman, Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup (1997), Abdullah Uçman-Handan İnci, Bir 150'liğin Mektupları: Ali İlmî Fânî'den Rıza Tevfik'e Mektuplar (1998), Ramazan Kaplan, Muallim Naci: Mektuplarım (1998), Yılmaz Taşçıoğlu-Hüseyin Yorulmaz-M. Fatih Andı, Mektuplarla Tevfik Fikret ve Çevresi (1999) ve Kartpostallarla Tevfik Fikret ve Çevresi (1999), Nuri Sağlam, Ruşen Eşref Ünaydın'dan Hasan Âli Yücel'e "Diyorlar ki" İçin Bir Mektup (2001), Nuri Sağlam, Basiretçi Ali Efendi: İstanbul Mektupları (2001), Emel Kefeli, Anlatım Tekniği Olarak Mektup (2002), Orhan Okay, Mehmet Kaplan'dan Hatıralar, Mektuplar (2003), Mustafa Üstünova, Namık Kemal'in Özel Mektuplarında Edebî Konular (2005), Ali Akyıldız-Azmi Özcan, Namık Kemal'den Mektup Var (2008).

7. 'Külliyat' ya da 'Bütün Eserleri' Adı Altında Yayınlanan Mektuplar

Edebiyat tarihinde birer belge niteliği taşıyan mektupları unutulmaktan kurtaran çalışmalar arasında, edebiyatçıların eserlerini bir külliyat halinde ya da bütün eserleri adı altında yayınlamaya yönelik araştırmaları da saymak gerekir: M. Kaya Bilgegil, Mehmet Akif: Resmî Hâl Tercümesi, Basılmamış

Bazı Mektup ve Makaleleri (1971), Zeynep Kerman, Samipaşazade Sezai'nin Hikâye, Hatıra, Mektup ve Edebî Makaleleri (1981), İnci Enginün-Zeynep Kerman, Ahmet Haşim Bütün Eserleri: IV. Frankfurt Seyahatnamesi, Mektuplar-Mülakatlar (1991), İsmail Parlatır, Tevfik Fikret/Dil ve Edebiyat Yazıları (içinde: V. Mektupları) (1987), M. Kayahan Özgül, Bîgâne Durmayın Âşınanıza: Müftüoğlu Ahmed Hikmet'in Mektup, Şiir ve Günlükleri (1996), Hülya Argunşah, Ömer Seyfettin/Bütün Eserleri: Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar (2000).

8. 'Türk Dili Araştırmaları' Arasında Yer Alan Mektuplardan Bazıları

Mektuplarla ilgili çalışmalara Türk dili araştırmalarında da rastlamak mümkündür: Şinasi Tekin, Willi Kaup Bang: Berlin'deki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları 1925-1934 (1980), İsmail Doğan, Mülteci Kamplarında Karaçay-Malkar Türkçesi Mektupları (1992).

9. Yabancı Dillerden Yapılan Mektup Çevirileri

Cumhuriyet döneminde Tercüme Bürosu'nun kuruluşundan sonra Batı dillerinden Türkçeye çevrilen eski Yunan ve Latin klasikleri arasında mektuplar da yer almaktadır. Buna örnek olmak üzere, yukarıda felsefi mektuplar bahsinde verdiğimiz bazı eserleri yeniden hatırlamak faydalı olacaktır: Eflatun, Mektuplar (1943), Friedrich Von Schiller, İnsanın Estetik Terbiyesi Üzerine Mektuplar (1943), Dennis Diderot, Körler Hakkında Mektup: Görenlerin Yararına (1945) ve Sophie Volland'a Mektuplar (1945). Bu çeşit mektupların çevirisi yakın yıllara kadar sürmüş, süre gelmiştir: Epikür, Mektuplar ve Maksimler (1962), O. Horatius Flaccus, İambuslar, Lirik Şiirler, Saturalar, Mektuplar (1994), Benedict de Spinoza-Blyenbergh, Kötülük Mektupları (2008), Christopher Hitchens, Genç Felsefeciyeye Mektuplar (2008)

Bu öncü çalışmalarla açılan yol daha da genişletilerek Batı edebiyatlarından mektup çevirilerine devam edilmiştir. Bunlar arasında en çok ilgi çekenler seyahat intibalarını içeren mektuplar olmuştur: Oglar Ghislain de Busbecq'in Türk Mektupları (1939, yeni baskı 2001) ile Lady Montagu'nün Şark Mektupları (1933), [yb. Doğu Mektupları (1996)] gibi. Montagu'nün Türkiye'den Mektuplar (1973)[yb. Türkiye Mektupları 1717-1718 (2000)] adıyla yayımlanan kitabı da çok okunanlar arasındadır.

Gezi yazısı niteliği taşıyan benzer çevirilerin yanı sıra Batı edebiyatından mektup biçiminde yazılmış pek çok anı, deneme, hikaye ve roman Türkçeye kazandırılmıştır. Bu çevirilerin başlıcaları şunlardır: Rainer Maria Rilke, Genç Bir Şaire Mektuplar (1944), Franz Kafka, Milena'ya Mektupları-II (1961), Maksim Gorki-Anton Çehov, Yazışmalar (1966), Maksim Gorki- Mektuplar

(1968), Charles Baudelaire, Mektuplar (1970), Ernest Hemingway, İşgal İstanbul'u ve İki Dünya Savaşı'ndan Mektuplar (1970), Vladimir Mayakowski, Mayakovski'den Lili Brik'e Mektuplar 1917-1930 (1970), Rosa Luxemburg, Hapishane Mektupları (1970), Vladimir İlyiç Lenin-Maksim Gorki, Devrim Öncesi-Devrim Sonrası Anılar, Mektuplar (1976), Vladimir İlyiç Lenin, Plehenov'a Mektuplar (1976), Vincent Van Gogh, Theo'ya Mektuplar (1985), Arthur Rimbaud, Rimbaud'nun Mektupları (1985), James Joyce, Sanatçının Mektupları (1991), John Steibek, Mektuplarla Bir Yaşam (1991), George Sand, Mektuplar (1992), Anonim, Portekiz Mektupları (1994), Elias Canetti, Öbür Dava/Kafka'nın Felice'ye Mektupları Üzerine (1994), Nikos Kazancakis, El Greco'ya Mektuplar (1995), Albert Einstein, Yaşamla Yazışma: Mektuplar (1995), Helmut Von Moltke, Moltke'nin Türkiye Mektupları (1995), Albert Camus, Denemeler ve Bir Alman Dosta Mektuplar (1996), Bertholt Brecht, Brecht'in Mektupları (1996), Oscar Wilde, De Profundis/Mektup (1996), Simone de Beauvoir, Simone de Beauvoir'dan Sartre'a Mektuplar-I (1996), Johann Wolfrang Goethe, Mektuplar (1997), Vladimir Mayakovski, Mayakovski-Elsa Mektuplaşmaları 1915-1917 (1997), Franz Kafka, Otl'a'ya ve Ailesine Mektuplar (1997), Franz Kafka, Babama Mektup (1999) [yb. Babaya Mektuplar (2008)], Giovanni P. Marana, Bir Türk Casusunun Mektupları (1999), Henry Miller, Aşk Mektupları (2000), Simone de Beauvoir, Aşk Mektupları (2001), J.Perot-F.Hitzel-R.Anhegger, Hatice Sultan ile Melling Kalfa-Mektuplar (2001), Alain Quella-Villeger, Pierre Loti'den Mektuplar/Lettres-2 (2002), Rainer Maria Rilke, Cezanne Üzerine Mektuplar (2002), Anna Masala, Türkiye'ye Aşk Mektupları (2002), Friedrich Von Schiller, Goethe'ye Mektuplar (2003), Werner Fuld, Beni Sevdiğini Söyle: Erich Maria Renargue'den Marlene Dietrich'e Aşk Mektupları (2003), Victor Hugo, Nişanlıya Mektuplar (2003), Paul Eluard, Gala'ya Mektuplar (2004), Henry Troyat, Mektupların Söylediği (2004), Lewis Carroll, Küçük Kızlara Mektuplar-Mektup Yazma Üzerine Bilge Sözler (2005), Pierre Loti, Büyük Dost: Pierre Loti'ye Mektuplar (2006), Rosa Luxemburg, Sevgiliye Mektupları (2006), James Baldwin, Dost Mektupları (2007), Virginia Woolf, Virginia Woolf-Vita Sackville West Mektuplaşmaları (2007), Oscar Wilde, Bay W.H.'nin Portresi: Neil Mc Kenna'nın Son Sözü ve Oscar Wilde'in Mektuplarıyla (2007), Kostas Axelos, Genç Bir Düşünüre Mektuplar (2007), Andre Gorz, Son Mektup: Bir Aşk Hikayesi (2007), Stefan Zweig, Mektuplaşmalar (2007), [yb. Dostlarla Mektuplaşmalar (2009)], Franz Kafka, Babaya Mektuplar (2008), Maurice Baring, İstanbul'dan Mektuplar (2008), John Berger, A'dan X'e : John Berger Tarafından Kurtarılmış Mektuplar (2008), Henry James, Aspern'in Mektupları (2008), Ingeborg Bachmann, Kalp Zamanı/Mektuplar: Ingeborg Bachmann-

Paul Celan (2009), Fernando Pessoa, Ophelia'ya Mektuplar (2009), Ursula Doyle, Büyük Adamların Aşk Mektupları (2010).

Bunlara Doğu dillerinden yapılmış çeviri-eserleri eklemek gerekir: Halil Cibran, Aşk Mektupları (2000), Muhammet İkbâl, Mektuplar (2002), Tagore, Rusya'dan Mektuplar (2008).

Diğer türlerdeki çeviriler arasında ise Ted Hughes'in şiir kitabı Doğum Günü Mektupları (1998), Edgar Allen Poe'nun hikayelerinin toplandığı Çalınan Mektup (2000), Alphonse Daudet'nin Değirmenimden Mektuplar (1962) ile Gabriel Garcia Marquez'in Albay'a Mektup Yok (1991), Susanna Tamaro'nun Yüreğinin Götürdüğü Yere Git (1995) ve Oriana Fallaci'nin Doğmamış Bir Çocuğa Mektup (1997) adlı romanları ile Ronald Duncan'ın Abelart ve Heloise'e Mektuplar (1996) adlı oyunu mutlaka anılmalıdır. Son yıllarda yapılan çeviriler arasında edebiyat incelemeleri de bulunmaktadır: Nikolay Gavriloviç Çernişevski, Adressiz Mektuplar (2009). Bunlara çocuk ve aile eğitime yönelik eserler de eklenmelidir: Antonio Gramsci, Çocuklarıma Mektuplar (1998), Wilhelm Stekel, Bir Anneye Mektuplar-Çocuk Eğitiminde Güçlükler ve Çözümleri (2002) ve Gencin Annesine Mektuplar (2004).

Çocuk ve aileyi konu edinen eğitsel mektupların benzer ve farklı örneklerine Türkçede de rastlanır: Memduh Şevket Esenal, Kızıma Mektuplar (2001) ve Oğullarıma Mektuplar (2003); Emre Kongar, Kızlarıma Mektuplar-Yaşamdan Satırbaşları (2000), Zeynep Göğüş, Oğluma Avrupa Mektupları (2002).

10. Yakın Dönemi Aydınlatan Mektuplar

Yakın dönemin tarihini, fikir ve siyaset hayatını aydınlatan mektup türündeki bazı çalışmalardan da burada söz etmek gerekir: Sabri Ferda Gören, Kurtuluşa Giden Yol: Edebî ve Ahlakî Mektuplar (1943), Halit Ziya Atatuğ, Arapça Ezan ve Radyoda Kur'an Okunmasını İstemeyen Hüseyin Cahit Yalçın'a Cevap (1951), S. M. Acar, İnönü'ye Açık Mektup ve Bazı İntibalar (1958), Abidin Nesimi, Sosyalistlere Açık Mektup (1969), Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları (1970), Galip Erdem, Sosyalizm ve Milliyetçilik Üzerine Mektuplar (1975), Fethi Gemuhluoğlu, Dostluk Üzerine/Sohbetleri-Mektupları-Hatıraları (1978), Şevket Süreyya Aydemir, Kırmızı Mektuplar ve Son Yazıları (1979), Afet İnan, Atatürk'ten Mektuplar (1981), Yılma Durak, Mamak Mektupları-I: Yarının Adı Ümittir (1987), Sevgi Özel, Baba İnönü'den Erdal İnönü'ye Mektuplar (1988), Şükrü Hanioglu, Kendi Mektuplarında Enver Paşa (1989), İ. Hakkı Tonguç, Mektuplarla Köy Enstitüleri Yılları 1935-1946 (1990), Mustafa Onar, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları (1995), Yaşar Nuri Öztürk, Son Devir Türk Tasavvufu ve Bosnalı Muhammed Tefik Halveti (1996), Arı İnan, Enver Paşa'nın Özel Mektupları (1997), Murat Bardakçı, Şahbaba: Osmanoğullarının Son Hükümdarı VI. Mehmet

Vahideddin'in Hayatı, Hatıraları ve Özel Mektupları (1998), Faruk Bildirici, Kuzum Bülent: Ecevit'e Aileden Mektuplar (2000), Yekta Güngör Özden, Cumhuriyetçi Demokrasi-Yazılar, Röportajlar, Mektuplar (2001), Hüseyin Cahit Yalçın, İttihatçı Liderlerin Gizli Mektupları (2002), Nuriye Akman, Elli Kelime: Adnan Menderes'ten Berin Menderes'e Yassıda Mektupları (2002), Ruşen Çakır, Nereye Gitti Bu Ülkücüler/ 45 Röportaj-376 Mektup (2003), Ahmet Yüksel Özemre, Muhabbet ve Mücadele Mektupları (2003), Yaşar Nuri Öztürk, Türkiye'ye Mektuplar (2004), Özden Toker, Baba İnönü'den Ömer İnönü'ye Mektuplar (2006), Cumhur Utku, İhtilâl Mektupları: 14'lerden Suphi Karaman'a (2006), Ali Fuad Başgil, Başgil'den Mektuplar (2007), Ahmet Temiz, Velid Ebüzziya'nın Lozan Mektupları (2007), Selahaddin Adil Paşa, Çanakkale Cephesinden Mektuplar Hatıralar (2007), Ahmet Cihan, Ahmet Cevdet Paşa'nın Aile Mektupları (2007)

11. Asker Mektupları

Harb edebiyatına ilişkin bu son örnek gibi, Türk edebiyatında askerlik ve şehitlik konusunda kaleme alınmış mektupları içeren pek çok eser bulunmaktadır: Necati Inceoğlu, Siper Mektupları (2001), Koray Gürbüz, Şehit Mektupları: Bizden Selam Olsun (2005), Adem Özbay, Şehit Mektupları (2007), Selahaddin Adil Paşa, Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar (2007).

12. Mektup Antolojileri

Mektup türüyle ilgili çalışmalar arasında Türk ve dünya edebiyatından seçilmiş örneklerini sunan antolojiler de yer almaktadır: Gürsel Aytaç'ın Mektup Seçkisi (1992), İnci Asena'nın Dünya Yazınından Seçilmiş Mektuplar (1994), Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Güzel Yazılar VI: Mektuplar (1997) ve Sema Rifat'ın Yazar Mektupları/Mektup Seçkisi (2004) bu konuda son dönemde yayımlanmış önemli çalışmalardır. Bunların dışında M. Çağatay Uluçay'ın hazırladığı Haremnden Mektuplar (1956) ve Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları (1950) Mehmet İnanc Turan, Edebiyatla Örülmüş Aşk Mektupları (2001) gibi özel çalışmalar da hatırlanmalıdır.

Bu kitapların yanında, okuyuculara bir mektubun daha güzel nasıl yazılabileceğini örneklerle anlatan çalışmalar da kaleme alınmıştır: Selami Münir Yurdatap, Yeni Sevda Mektup Örnekleri (1936), Süleyman Tevfik Zorluoğlu, Yeni Mektup Örnekleri (1941), Selami Münir Yurdatap, Büyük Güzel Mektup Örnekleri (1969), Sabahat Emir, Örnekleriyle Mektup Yazma Sanatı (1974).

13. Mektup ve Diğer Edebî Türler

Mektup, Batı'da olduğu gibi bizde de, diğer edebî türleri etkilemiş, şiirin yanı

sıra tenkit, makale, hikaye, roman, fıkra, gezi yazısı ve günlük... gibi nesne dayalı türlerde bir anlatım tekniği olarak sıkça kullanılmıştır. Namık Kemal, Ziya Paşa'nın Harâbât antolojisi için yazdığı Tahrîb-i Harâbât (1876), Takîb (1886) ve İrfan Paşaya Mektup (1888) ile Mes Prisons Muahezenâmesi (1885) adlı eserleriyle mektup tarzında yazılan tenkidin ilk örneklerini vermiştir. Muallim Naci ile Şeyh Vasfi arasındaki on iki mektupluk Şöyle Böyle (1886), Muallim Naci'nin Beşir Fuad'la tartışmalarının içeren İntikad (1887), Beşir Fuad ve Fazlı Necip arasındaki Mektûbât (1889) bu tarzın diğer önemli örnekleridir. Ahmet Midhat'ın Muallim Naci ile Muhâberât ve Muhâverât (1894)'ı ve yine Ahmet Midhat'ın Sait Beyefendi Hazretlerine Cevab (1898)'ı bu çerçevede yer alır. Cenab Şahabettin'in Evrak-ı Eyyâm (1915,yb.1998)'da toplanan “Oğluma Mektup”ları, Ömer Seyfettin'in Yakorit'ten Ali Canib'e yazdığı, “Geliniz Canib Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim. Ah, büyük fikir, sa'y ü sebat ister” diyerek Genç Kalemler ve Yeni Lisan hareketini başlattığı ünlü mektubu (1910), Ali Canib'in Millî Edebiyat Meselesi ve Cenap Beyle Münakaşalarım (1918) adıyla kitaplaştırdığı yazıları ve yine Ali Canib'in “Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektuplar” (1919,1927)'ı aynı zamanda birer makale örneğidirler.

Yenilik edebiyatımızda mektup adıyla veya mektup tarzında pek çok şiir yazılmıştır. Bunda mektup kelimesinin içerdiği anlam ve çağrışım zenginliğinin tesiri olmuştur denilebilir: Tefik Fikret'in “Bir Mektuptan”, Halit Fahri Ozansoy'un “Bayram Mektubu”, Orhan Seyfi Orhon'un “Sevgiliye Mektup”, İbrahim Alâettin Gövsâ'nın “Siperden Mektup”, Kemalettin Kâmi Kamu'nun “İzmir Yollarında Son Mektup”, Necip Fazıl Kısakürek'in “Anneme Mektup” ve “Zindandan Mehmet'e Mektup”, Nazım Hikmet'in “Taranta-Babu'ya Mektuplar”, Ömer Faruk Toprak, “Nazım'a Mektup”, Hüseyin Nihal Atsız'ın “Geri Gelen Mektup”, Halim Yağcıoğlu'nun “Atatürk'ten Son Mektup”, Orhan Veli Kanık'ın “Oktay'a Mektuplar” ve Metin Eloğlu'nun “Aşk Mektubu” bu tarzda yazılmış şiirlerin birkaçıdır. Yine Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun “Birinci Mektup”, “İkinci Mektup”, “Üçüncü Mektup”... gibi mektup şiirleriyle “İstida” ve “İkinci İstida” adlı manzumeleri aynı gruba dahildir.

Mektup, yalnızca şiirlere değil, şiir kitaplarına da ad olarak seçilmiştir: Faik Ali Ozansoy, Şa'ir-i A'zam'a Mektup (1923), Bedri Rahmi Eyüboğlu, Yaradana Mektuplar (1941), İsmet Bozdağ, Gönderilmemiş Mektuplar (1943), Rıza Polat Akkoyunlu, Bende Kalan Mektuplar (1950), Özker Yaşın, Kıbrıs Mektubu (1958), Ümit Yaşar Oğuzcan, Sahibini Arayan Mektuplar (1961), Özker Yaşın, Oğlum Savaş'a Mektuplar (1965), Ümit Yaşar Oğuzcan, Mihriban'a Mektuplar (1965), Melisa Gürpınar, Yaz Mektupları (1985), Koray Feyiz, Bir Mektupta İki Yalnızlık (1988), Ece Ayhan, Çanakkaleli Melahat'a

İki El Mektup (1991), Ataol Behramoğlu, Kızıma Mektuplar (1992), Hidayet Karakuş, Ateş Mektupları (1995), Birhan Keskin, Cinayet Kışı + İki Mektup (1996), Ozan Öztepe, Elektronik Mektup (2009),

Mektup tekniği (epistolary technique), nazımda olduğu gibi nesirde de, özellikle roman ve hikayede daha yaygın biçimde kullanılan anlatım tekniklerinden biridir. Mektuplu roman (epistolary novel) olarak adlandırılan türün ilk örneklerine daha Tanzimat dönemi Türk edebiyatında rastlanması hayli dikkat çekicidir. Bu durum, Batı'dan yeni alınan ve henüz gelişmekte olan romana okuyucunun alıştırılmasıyla ilgili olsa gerektir. Bir anlatım yeniliği olarak ilk önce Ahmet Midhat'ın Felsefe-i Zenân (1870) ve Mizancı Murat'ın Turfanda mı Yoksa Turfa mı? (1890) romanlarında denedikleri bu tekniği, Fatma Âliye Levâiyih-i Hayat (1898) adıyla biraraya getirdiği yazılarında kullanır. Niğâr Hanım'ın Safahât-ı Kalp (1901) adlı eseri ise aşk mektuplarından oluşur. Hüseyin Rahmi'nin Mutallaka (1898) ve Bir Muadele-i Sevda (1899), Halide Edib Adıvar'ın Handan (1912) ile Reşat Nuri Güntekin'in Bir Kadın Düşmanı (1927) adlı romanlarında görülen mektupla anlatım tekniğinden, Halide Nusret Zorlutuna Sisli Geceler (1925) ve Beyaz Servi (1945)'de, Güzide Sabri Aygün Hicran Gecesi (1937)'nde, Şükufe Nihal Başar Çöl Güneşi (1933)'nde ve Burhan Cahit Morkaya Nişanlılar (1937) adlı romanlarında faydalanırlar. Bu diziyeye, son yılların romanlardan Leyla Erbil'in Mektup Aşkları (1988), Cengiz Dağcı'nın Anneme Mektuplar (1988), Oya Baydar'ın Kedi Mektupları (1992), Nazlı Eray'ın Yıldızlar Mektup Yazar (1993), Ayla Kutlu'nun Emir Bey'in Kızları, Ahmet Günbay Yıldız'ın Sahibini Arayan Mektuplar (2000), Ayşe Orhun Gültekin'in Havva'ya Mektuplar: Vüs'at O Bener'in Anısına (2005) ve Cihan Aktaş'ın Bana Uzun Mektuplar Yaz (2005) adlı eserleri de eklenmelidir.

Tıpkı romanda olduğu gibi hikayede de kullanılan mektup tekniğinin ilk olgun örnekleri, daha çok Servet-i Fünûn döneminde verilir. Bu anlatım şeklini ilk kullananlar arasında, Safveti Ziya (Hanım Mektupları), Ahmet Hikmet Müftüoğlu, (Çiçekler), (Renkler), (Saçlar), Halit Ziya Uşaklıgil (Bir Valide Tarafından), (Unutulmuş Mektup), (Eski Mektup) ve Mehmet Rauf (Bir Mevsimin Hikayesi), (Mehtapta), (Son Mektup), (İntikam) gibi yazarlar bulunmaktadır. Millî edebiyat döneminde mektup-hikaye örneği veren yazarlar arasında ise Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Bir Ölünün Mektupları), Halide Edib Adıvar (İmzasız Mektuplar), Ömer Seyfettin (Aşk ve Ayak Parmakları), (Bir Vasiyetname), (Sivrisinek), (Memlekete Mektup) ve Reşat Nuri Güntekin (Sönmüş Yıldızlar), (Bir Damla Gözyaşı), (Bir Hazin Hakikat), (Yalan) yer almaktadır. Bu isimlere Cumhuriyet döneminde Memduh Şevket Esenal (Bir Kadının Mektubu), Sait Faik Abasıyanık (Sevgilime Mektuplar:

İnsanlığın Haline Doğru), Haldun Taner (Şeytan Tüyü), (Made in U.S.A.), Oğuz Atay (Bir Mektup), (Ne Evet Ne Hayır), (Babama Mektup), İnci Aral (Mehmet Kaptan)... vd. yazarlar da katılırlar.

Şiirde ve romanda olduğu gibi, hikayelerin de mektup adı altında kitaplaştırıldığı görülür: Peride Celal, Mektup (1994), Feride Çiçekoğlu, 100'lük Ülkeden Mektuplar (1996), Halit Ziya Uşaklıgil, Valide Mektupları (1999), Ahmet Erol, Turne Mektupları (1997), Murat Gülsoy, Binbir Gece Mektupları (2003), Mustafa Kutlu, Menekşeli Mektup (2006).

Hikaye ve romanın dışında, nesre dayalı diğer edebî türlerde de kimi zaman mektupla anlatım yolu tercih edilmiştir. Mektup biçiminde kalem alınmış seyahat/gezi kitapları arasında Halit Ziya Uşaklıgil'in Almanya Mektupları (1915-1916), Cenap Şahabettin'in Avrupa Mektupları (1919, yb.1997) ve Hac Yolunda (1909, yb.1996), Ahmet Rasim'in Romanya Mektupları (1917), Falih Rıfki Atay'ın Londra Konferansı Mektupları (1933) ile henüz kitaplaştırılmamış olan “Danimarka Mektupları” ve Celaledin Ezine'nin Amerika Mektupları (1940) bulunmaktadır. Ferit Kam'ın Avrupa Mektupları (2000), Ahmet Hamdi Akseki'nin Bulgaristan Mektupları (2000) uzun yıllar sonra kitap halinde yayınlanabilen mektuplardır. Gezi izlenimlerinin mektup biçiminde anlatıldığı bu gruba en son giren eserlerden biri Niyazi Berkes'in Asya Mektupları (1976)'dır. Ahmet Rasim'in Şehir Mektupları (1912-1913, yb.1992) ile Basiretçi Ali Efendi'nin İstanbul Mektupları (2001) mektup tarzında yazılmış fıkra/gazete yazılarından, yine Haldun Taner'in Berlin Mektupları (1984)'ı ile Devekuşuna Mektuplar-1: Önce İnsan Olmak (1987) ve Devekuşuna Mektuplar-2: Yaz Boz Tahtası (1987) fıkra ve söyleşilerden oluşur. Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi Günlüğü (1999), Atilla Birkiye'nin Yanıtsız Mektuplarda Hicran/Bir Aşk Güncesi (2003) ile Erdal Öz'ün Defterimde Kuş Sesleri (2003) adlı eseri mektup biçiminde yazılmış günlük örnekleridir. Ceyhun Atuf Kansu'nun Köy Öğretmenine Mektuplar (1965), İsmet Özel'in Cuma Mektupları I-IX (1989-2003), Mustafa Kutlu'nun Şehir Mektupları (1995), Memet Fuat'ın Yaşlı Bir Şaire Mektuplar (1999), Ahmet Cemal'in Okuyan Gençliğe Mektuplar (1999)'ı ile Cezmi Ersöz'ün Cezmi Ersöz'e Mektuplar: Zarfını Ben Açardım Sana Yazdığım Mektupların (2005) adlı eserleri birer deneme olup mektup biçiminde kaleme alınmış veya adlandırılmışlardır. Mektup türünün tiyatrodaki nadir örneklerinden biri Mahmut Yesari'nin Tavsiye Mektupları (1961) adlı oyunu-okul temsilidir. Diğeri Ali H. Neyzi'ye ait Toplu Oyunlar I: Alas Hatun/Yardirektörün Karısı/ Mektuplar (1997)'dir. Mektup-röportajın az bulunan örneklerinden biri Mahmut Yesari'nin “Yakacık Mektupları”, diğeri Ahmet Şerif'in “Anadolu'da Tanın”dır.

14. Çocuk Edebiyatından Birkaç Mektup Örneği

Mektupla anlatım, çocuklar için kaleme alınan şiir, hikaye, roman, masallarda da kullanılmıştır. Gerek anlatım tekniği gerekse kitap adı olarak mektubun seçildiği yerli ve yabancı çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinden bazıları şunlardır: Eflatun Cem Güney, Zindandan Gelen Mektup ve Düşmez Kalkmaz Bir Allah (1970), Mustafa Ruhi Şirin, Masal Mektupları (1983), Güngör Tekçe, Büyüklere Kuşlu Mektupları (1996), Güngör Tekçe, Kuşlu Mektupları Döndü (1996), Gülten Dayıoğlu, Ece'den Mektup Geldi-Ece ile Yüce (1998), İpek Ongun, Mektup Arkadaşları (1999), Bahar Vardarlı, Su ile Pınar'ın Mektupları (2000), Hidayet Karakuş, Annemin Mektupları (2001), Sevim Ak, Vanilya Kokulu Mektupları (2002), Mavisel Yener, Dolunay Dedektifleri 2: Dehşet Mektupları, J. R. R. Tolkien, Noel Baba'dan Mektupları (2005), Bill Adler, Çocuklardan Harry Potter'a Mektupları (2006).

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür: Mektubun Batı'da olduğu gibi, Türk edebiyatında da uzun bir geçmişi vardır. Tanzimat döneminde Şinasi'nin öncülüğünde gelişen yeni nesir anlayışı mektup türünde de kendini gösterir ve sanatlı, süslü söyleyiş tarzından uzaklaşarak, halk dilinde ifadesini bulan sade Türkçe ile daha yalın ve içten bir anlatım tercih edilir. Bu durum, mektubun Türk edebiyatında gerek yazar gerekse okuyucular tarafından rağbet görmesinin temel nedenlerinden biri olur. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk edebiyatının bütün dönemlerinde mektup yazma ve mektuplaşma, her şeyden önce bir zevk ve alışkanlık olarak edebiyatçıların arasında yaygınlaşmıştır. Bu yazışmalar, şair ve yazarların sanat ve edebiyata dair görüşlerini içeren, özel hayatları aydınlatan, hatta biyografilerine ait sır perdelerini aralayan bilgiler verdiği için, öncelikle edebiyat tarihçileri ve eleştirmenlerin, sonra her kesimden okuyucunun ilgisini çekmiştir. Günümüzde Fikret'ten Haşim'e, Ziya Gökalp'dan Yahya Kemal'e, Tanpınar'dan Cahit Sıtkı'ya ve Sait Faik'e kadar, pek çok şair ve yazarın mektupları gün ışığına çıkarılmış bulunmaktadır. Ancak Türkçede mektup türünün gelişim çizgisini ortaya koyan bibliyografyaların hazırlanması ve sürekli güncellenmesi muhakkak surette gerçekleştirilmelidir. Gerek bunlar üzerinde yapılan akademik, tenkitli-mukayeseli araştırmaların ve gerekse yeni-popüler mektup yayımlarının çokluğu karşısında, dağınık materyali genel bir bakış açısıyla da olsa gruplandırmak daha geniş okumalara zemin hazırlamak bakımından faydalı olacaktır.

Kaynaklar

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986), "Mektup" maddesi, C.13, İstanbul, Gelişim Yayınları, s.7966-7967.

Hece Dergisi (2006), S. 114-116, Mektup Özel Sayısı, 637 s.

- Karaaliöğlü, Seyit Kemal (1969), *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Karataş, Turan (2001), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Perşembe Kitapları.
- Kefeli, Emel (2002), *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- Kudret, Cevdet (1980), *Örneklele Edebiyat Bilgileri*, C. 2, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, s.344-354.
- Özdemir, Emin (1990), *Örnekle-Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi, s.191-193.
- Özkırımlı, Atilla (2004), *Türk Edebiyatı Tarihi (Ansiklopedik)*, C.II, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, s.885.
- Özön, Mustafa Nihat (1941), *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Maarif Matbaası, s.371.
- Özön, Mustafa Nihat (1954), *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, s.181.
- Tercüme Dergisi* (1964), C.16, S.77-89, Mektup Özel Sayısı, 491 s.
- Tekin, Mehmet (2001), *Roman Sanatı-1 Romanın Unsurları*, İstanbul, Ötüken Yayınları, s.224-228.
- Türk Dili Dergisi* (1974), C. 30, S.274-279, Mektup Özel Sayısı.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (1986), “Mektup” maddesi, C.6, İstanbul, Dergâh Yayınları, s.234.
- Türkçe Sözlük* (1998), C. 2 (K-Z), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.1003.

